

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat
(Naalakkersuisut Siulittaasuat)**Saqqummiussissut**

Naalakkersuisut sinnerlugit nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat ukiumoortoq ileqqusutut saqqummiutissavara.

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinerup Issittumi ineriartornera

Nunat tallimat Qalasersuarmut avannarlermut killeqarfeqartut nunanut allanut ministerii qanittumi ataatsimiipput. Ataatsimiinneq assortuussutaangaatsiarsimavoq ilaatigut pissutigalugu nunat pingasut Issittumi Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortaasut nunallu inoqqaavisa kattuffii aggersarneqarsimanngimmata. Amerikamiut nunanut allanut ministeriata susasaqartut naleqquttut oqartussaasullu peqataanninnerat isornartorsiorpaa, isornartorsiuineq tamanna Kalaallit Nunaata tapersersorpaa. Naalakkersuisut isumaqarput ineriartornermi sumiluunnniit attorneqartut oqallinnerni aalajangiini-arnernilu peqataasariaqartut. Taamaattumik Kalaallit Nunaannut pingaartorujussuusimavoq Canada-mi ataatsimiinnermi peqataanissaq.

Naak isornartorsiuisoqaraluortoq ataatsimiinneq pingaaruteqarlunilu pissarsiviuvoq Issittumi unammilligassat suleqatigiiffiqineqarnissaat ministerinit tamanit pisussaaffittut misigineqarmat. Matu-mani unammilligassat ilagaat Qalasersuup Avannarliup eqqaani nunaviup ilaata immap naqqaniit-tup nassuiarneqarnissaa, upalungaarsimanerup SAR pitsaaninngorlugu annertusarneqarnissaa, suliasaqarfimmi tassani isumaqatigiissutissat pillugit Issittumi Siunnersuisooqatigiinni isumaqatigiin-niarnerit aallarteerput, Issittumi uuliamik gassimillu qalluinissamut periarfissat unammilligas-sartaallu, naggataatigullu ilisimatuussutsikkut ilisimatusarnerup pitsaanerusunik ilisimasaqalernis-satsinnut aalajangiinissatsinnullu tunngaviusussap sulii sammineqartuarnissaata pingaassusia.

Nunat taakku tallimat akornanni ministeritigoortumik ataatsimiittoqaqqinnissaa peqqittussaagunan-ngilaq, nunalli isumaqatigiipput nunat taakku tallimat akornanni immikkut ilisimasalitsigoortumik imaluunniit atorfilittatigoortumik ataatsimiittarnissat pisariaqartinneqarsinnaasut. Ilulissani nalu-naarut 2008-mi majimeersoq isumaqatigiissutaavoq nunat taakku tallimat akuerisaat Qalasersuup Avannarliup eqqaa taannalu pillugu nunat taakku tallimat eqqissisimasumik ineriartortitsinerannut ajornartorsiutinillu oqaloqatiginnissuteqarnerannut tunngaviusoq. Taamaattumik nunat taakku tal-limat sulii pisussaattipput soqutigisarlugulu ajornartorsiutaalersinnaasut oqaloqatigiinnertigut isu-maqatigiinniarnertigullu qaangerneqassasut.

Illersornissamut sillimaniarnermullu naalakkersuinikkut ingerlatsineq

Danskit illersornissamut isumalioqatigiissitaata kalaallinit aamma peqataaffiqineqartup nassuiaatini 2009-mi martsimi tunniuppa, taannalu ukioq taanna kingusinnerusukkut illersornissaq pillugu Fol

ketingimi isumaqatigiissummut tunngaviuvoq. Issittumi illersornissamut sillimaniarnermullu naalakkersuinikkut iluseq Illersornissamut isumalioqatigiissitamit arajutsisimaneqanngilaq. Silap pisusaata allanngornerata Issittumut soqutiginnineq ingerlatallu annertusiartortippai aammalu suliasanut illersornissaqarfiup naammassisassaanut sunnuteqarluni. Upalungaarsimanerup pitsaanerulersinneqarnissaa, oqartussaassuseqarnermut nittarsaassinerup annertunerulersinneqarnissaa nunanillu sanilerisanik suleqateqarnerup annertunerulersinneqarnissaa pisariaqartinneqarput.

Siunnersuutit ilagaat Arktisk Kommando-p pilersinneqarnissaa, tassani katigunneqassallutik Færøernes Kommando aamma Grønlands Kommando. Arktisk Kommando-p pilersinneqarnissaanut tunngaviususaaq piareersaalluni sulineq Illersornissaqarfimmit aallartinneqareerpoq. Naalakkersuisunut pingaartuuvoq sakkutooqarfiup nutaap inissinneqarfia suleqatigisanut tikikkuminartumiissasoq aammalu pisortat suliffeqarfiisa nunatatta avatangiisitalu illersorneqarnissaannut pingaarutillit akornanni oqaloqatigiinnerup suleqatigiinnerullu annertunerulernissaa. Illersornissamut sillimaniarnermullu naalakkersuinikkut ilutsip nutaap piumasaraa suliffeqarfiit assigiinngitsut qanimut oqaloqatigiillutillu suleqatigiinnissaat. Tamatuma saniatigut Naalakkersuisunut aamma pingaartuuvoq suliasat tamarmik sumiiffimmi ataatsimi katersorneqarnissaat sumiiffinni assigiinngitsuni arlalinni inissisimanatik.

Naalakkersuisut naatsorsuutigaat aalajangiinissamut tunngavissaq ukiup naalernerani piulerumaartoq.

Nunaviup ilaa immap naqqaniittoq pillugu suliniut

Kalaallit Nunaata kujataani, Kalaallit Nunaata avannamut kangiani avannaanilu Qalasersuaq Avannarliup tungaanut nunaviup ilaanik immap naqqaniittumik annertusiinissaq naalagaaffiit akornanni inatsisitigut maleruagassat eqqarsaatigalugit Naalagaaffeqatigiit unammilligassaasa annerpaat ilaginarpaat. Kalaallit Nunaata kujataani sumiiffimmi ilisimatusarnissaq pilersaarutaasoq maannakkut naammassineqalerpoq. Kalaallit Nunaata avannaani avannamullu kangiani sumiiffinni pilersuineq eqqarsaatigalugu ajornakusoornerpaaffiusumi ilisimatusarnissaq suli pinngilaq. Ilisimatusarnissaq tamanna 2010-mi, 2011-mi pisariaqarpallu 2012-imi ingerlanneqassasoq naatsorsuutigineqarpoq.

Sumiiffik naalagaaffeqatigiinnit piumasaqaateqafiusoq siullesq sumiiffik Savalimmiut avannaanniittoq april 2009-mi saqqummiussiviuvoq. Sumiiffimmut Savalimmiut kujataannut piumasaqaat 2010-mi saqqummiunneqassasoq naatsorsuutigineqarpoq.

Kalaallit Nunaanni sumiiffinni piffissami 2011-13 piumasaqaateqarfiusussatut naatsorsuutigineqartut tassaapput sumiiffik Kalaallit Nunaata kujataaniittoq, tassa suleqatigiissitaliap aalajangersimasumik suliakkip inassutigiumaarmagu piumasaqaatip saqqummiunnissaa qaqugu pitsaanerpaassanersoq. Sumiiffinnut Kalaallit Nunaata avannaaniittumut aamma avannamut kangianiittumut piumasaqaatit 2013-14-imi saqqummiunneqassatut naatsorsuutigineqarpoq, tamatumani ilisimatusarnerup qaqugu naammassineqarnissaa apeqqutaalluni.

Nunaviup ilaa immap naqqaniittoq pillugu FN-ip isumalioqatigiissitaanut saqqumiunneqarsimasut piumasaqaatit suli suliarineqanngitsut amerlaqaat. Taamaattumik piumasaqaatit saqqummiunneqartut qaqugu naammassillugit suliarineqarumaarnerat ilisimaneqanngilaq.

Tassunga killinnermi Namminersorlutik Oqartussat suleqataallutik peqataanissaat soorunami pingaartorujussuuvoq, tassa Kalaallit Nunaata eqqaani nunaviup ilaanik immap naqqaniittumik annertusiinissamut taamalu sumiiffimmi pisuussutinut periarfissaqalernissamut aalajangiisuusumi. Ta-

manna minnerunngitsumik namminersorneq pillugu inatsisip atortuulersinneqareerneranut aatsitasanullu tunngasut tiguneqareernerannut atuuppoq.

EU-mut attuumassuteqarneq

EU-mik isumaqatigiissutigut, tassa aalisarneq pillugu isumaqatigiissut aamma peqatigiilluni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut, eqqarsaatigalugit isumaqatigiissutit taakku isumaqatigiinniutigeqqinneqarnissaannut piareersartussanngorpugut. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut 2012-ip naanerani atorunnaassaaq Peqatigiillunilu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut 2013-ip naanerani atorunnaassalluni. Taakku saniatigut OLT nutaamik aaqqissuunneqassaaq maannamut atuuttoq 2013-ip naanerani atorunnaassammat.

Sulineq maannakkut isumaqatigiissutigisatsinnik aammali EU-p tungaaniit Kalaallit Nunaannut pisisuilersimasut ineriartornerat tunngavigalugu EU-mut attuumassuteqarnitsinnik nalilersuiviususaaq Naalakkersuisut aallartissimavaat. Nalilersuinikkut aallartinneqartukkut misissorneqassaaq attuumassuteqarnitta iluarsivigineqarnissaa pisariaqartinneqarnerisooq kiisalu tunngaviussalluni isumaqatigiinniarnernut ukiumi tullermi aallartinneqartussatut naatsorsuutigineqartunut.

Puisinit tunisassisat inerteqqutaalernerat sakkortuumik isorisimavarput. Kisianni aamma qularnaarsimavarput inerteqquteqarluinnaarneq pineqassanngitsoq, tamannami eqqarsaataaqqaarsimagaluar-mat. Kisianni ingerlaqqittariaqarnitta pisariaqarnera paasisariaqarparput, tamannalu ajornanngippat puisinit Kalaallit Nunaanneersunit tunisassianik Europami niuerfinni suli inerteqqutaanngitsunik ni-oqquteqarnissamut periarfissarput atorluartariaqarparput. Nassuerutigisariaqarparpulli puisit amiinit Europami niuerfissat ullumikkut piujunnaarsimammata. Suliamit matumanna ilikkagassarput ilaa-tigut tassaasariaqarpoq niuerfimmik ataasiinnarmik isumalluuteqarnissaaq peqqinnartuunngitsoq suliniuteqarfignullu siamartittariaqarigut, assersuutigalugu puisit amiisa niuerfinni arlalinni ni-oqqutiginerisigut, taamaalilluta puisit amiinik avammut niueruteqarnitsinni niuerfik ataasiinnaq isu-malluutigiunnaassallugu.

EU ullumikkut nunanit 27-nit ilaasortaaffigineqarpoq, ilaasortat nutaanerpaat tassaallutik nunat Eu-ropap kangianiittut. Nunat ilaasortat nutaat ilaat arlallit nunani ilaasortaasuni piitsuunerpaanut ilaap-put. Taamaattumik aningaasanik EU-meersunik pissarsiniarnissap unammillerfiunera annertuseriar-simavoq. Aningaasat aalisarneq pillugu isumaqatigiissut aamma peqatigiilluni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut aqutigalugit pissarsiarisakkagut nunap karsianut pingaarutilerujussuupput. Naa-lakkersuisut suli isumaqarput qaffasissuseq atatiinnassagippat ajornanngippallu, aammalu illuatun-geriit tamarmik kissaatigippassuk, suleqatigiinneq siamasinnerulersissinnaallugu, assersuutigalugu silap pissusaanut tunngasut ilanngullugit. Tamannali ajornaatsuinnaanaviannigilaq EU'p ilaasortaasa akornanni aningaasanik pisariaqartitsinerup annertusiartuinnarnera pissutigalugu. Illuatungaatigulli EU Issittumut Kalaallit Nunaannullu soqutigisaaqarpoq – soqutiginninneq tamanna ukiuni kinguller-ni annertusiartorsimavoq. Pissutsit taamaannerat illuatungeriulluta iluaqutissanngortinniarlugu sulissutigisariaqarparput. OLT-p nutaamik aaqqissuunneqarnissaanik suliaqarneq Naalakkersuisut aamma sammisimavaat, taassuma isumaqatigiinniutigineqarnera ukiuni aggersuni naammassi-neqartussaavoq. OLT-mik aaqqissuussineq aqutigalugu niuernikkut iluaqutisagut EU'p nunanut allanut akitsuusiuttagaasa appaavigineqartarnerisigut ukiuni makkunani ajorneruleriartortut takusin-naavarput. Tassunga atatillugu niuernikkut iluaqutit ajorsartornerat qanoq illuatungiliivigineqassa-nerisooq EU'p nunat OLT-mut ilaasut peqatigalugit naliliivigissavaa.

Issittumi Siunnersuisooqatigiit

Piffissami 2009 – 2011 Danmarkip, Kalaallit Nunaata aamma Savalimmiut Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasuuffik tigummissavaat. Siunnersuisooqatigiit oqaluttuarisaaneranni Naalagaaffeqatigiit siullermeersumik siulittaasuuffimmik tigumminnipput. Qaammammi kingullermi Arctic Senior Officials siullermeersumik Ilulissani ataatsimiipput, eqqarsaataavorlu aappaagu ministerit ataatsimiinnissaat Kalaallit Nunaanni ingerlanneqassasoq.

Siulittaasuunermt pilersaarutini inuk qitiutillugu sammineqarpoq. Kalaallit Nunaannut, imminut nammassinnaasumik ineriartortitsinissaq pillugu suleqatigiissitaliamut siulittaasuusumut, ernumanartuuvoq inuiaqatigiinni ajornartorsiutit Issittumi innuttaasut unammilligassaasa sammineqaleriartornerat. Taamaattumik suleqatigiissitaliami tassani Issittumi peqqissuunissami ajornartorsiutit imminnut atasut arlallit sammineqarput. Immikkut ilisimasalinnut suleqatigiissitaliaq peqqinnissamut tunngasuni immikkut ilisimasalinnit inuttalersugaq pilersinneqarsimavoq. Suleqatigiissitaq Kalaallit Nunaannit Canadamillu siulersorneqarpoq sammisaqarfiillu ilagaat imminortarnermik pitsaaliuineq, isumasioqatigiissitsineq maani Nuummi ukiakkut ingerlanneqarpoq. Peqqinnissamut suliasaqarfimmi suleqatigiinnerup ineriartortinneqarnissaa eqqarsaataavoq.

Sammissaq alla Issittumi Siunnersuisooqatigiit ilaasortaasa oqallisigisaat tassaavoq taasisinnaatitaanani ataatsimiinnerni peqataasinnaatitaaneq pillugu apeqqut. Avatitsinniit Issittumut soqutiginninnerup annertusiartuinnarnerata kinguneraa nunat aatsaat taama amerlatigisut taasisinnaatitaanatik ataatsimiinnerni peqaasinnaatitaanissaminnik qinnuteqarnerat. Ajornartorsiutit ilagaat peqataasut amerlavallaalersinnaanerisa aarleqqutigineqarnera, taamaalillunilu nunanit issittumiittuunngitsunit allanit sunnerneqarpallaarneq taakkulu sunniuteqarpallaarnerat pissutigalugit nunat ilaasortaasut nunallu inoqqaavisa sinniisuisa sunniuteqarsinnaanerisa annikillinissaa. Aammattaaq apeqqutaavoq Issittumi Siunnersuisooqatigiit tassaalissanersoq FN-iarag, taasisinnaatitaanatik ataatsimiinnerni peqataasartut Issittumi Siunnersuisooqatigiit sulinerannut siuarsaatit qanoq atorluarneqarsinnaatiginerat aamma apeqqutaavoq.

Oqallinneq ingerlassaq aappaagu ministerit ataatsimiinnissaasa tungaanut, taassuma tungaanut aaqqiissutissaq naleqquttoq atorluarsinnaasorlu nassaarineqareersimassasoq Naalakkersuisut neriuutigaa.

Nunat inoqqaavi

Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit FN'p nalunaarutaa 2008-mi FN-imi akuersissutigineqarpoq, Naalakkersuisut isumaqarput namminersornermik aqqissuussinerup akuersissutigineqarnera nalunaarutit ilaanik piviusunngortitsinerusoq. Nunat ikittuinnaat 2008-mi nalunaarummut akerliulutik taasipput, taakkununga ilaapput Australien, USA aamma Canada. Ukioq kingulleq Australiap isummerni allannngortippaa nalunaarummullu tapersersuinini nalunaarlugu, qanittukut Canada USA-lu nalunaarummut nalilersueqqanniarlutik tapersersuilersinnaanissartik anguniarlugu nalunaarput. Ineriartorneq tamanna Naalakkersuisut iluarisimaarpat.

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinermi Periusissaq

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu Nassuiaat aappaagu saqqummiunneqartussa qunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinermi periusissamik saqqummiussivittut Naalakkersuisut atorniarpaat, tamatumuuna kaammattuuteqarfigineqassamat suliasat suut naammassissallugit pingaartuunersut. Namminersornerup atuutilersinneratigut inuiaqatigiit ineriartortinnissaannut immitsinnut pisussaaffilersimavugut. Tamannattaaq nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinerup ineriartorneranut atuuppoq, tassa soqutigisagut siuarsarsinnaallugillu illersorsinnaassagutsigit Kalaallit Nunaata iliuseqartarnissaa annertu-

nerujartuinnartumik piumasqaataammat. Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinermi Kalaallit Nunaata soqutigisai Naalakkersuisut qularnaarsinnaasariaqarpaat, taamaattumik suliniuteqarnerulluni iliuuseqarsinnaaneq pisariaqartinneqarpoq. Apeqqutaavorli sulisussat eqqortunik piginnaasallit pisariaqartinneqartut piginerigut. Periusissattaq kinguneriniassavaa siunissami sumi sinniisoqarfeqassalluni pingaaruteqarnersoq qaqugulu tamatuma pitsaanerpaamik pinsinnaanerata ukiortalerlugu kaammattuutigineqarnissaa. Nunani allani sinniisoqarfeqarnek akisuuju-soq kialuunniit takusinnaavaa. Aammali takusinnaavarput taamatut aningaasalersuineq imminut akilersinnaasoq isumaqatigiissutit Kalaallit Nunaata ineriartortinneqarneranut pingaaruteqartut aqutugalugit. Tamatumunnga assersuutissaqqissuuvoq peqatigiilluni suleqatigiinnissaq pillugu EUmik isumaqatigiissut, taanna ukiuni arfineq-marlunni atuuffissamini 1,3 milliarder koruuninik naleqarpoq.

Nunarput suli sanarfivarput, nunallu allat qimerluulerutsigit paasisinnaasarput tassaavoq najuunnikkut niueqatigiinneq siuarsarneqarsinnaasoq. Sumiiffinni pingaaruteqartuni sinniisoqarfeqarnissaq pingaaruteqarpoq, tassa nammineq soqutigisat siuarsarneqarsinnaammata imminullu nittarsaanneru-soqarsinnaammat – tamanna uagut eqqarsaatigaluta nunanut allanut avammut nioqquteqarnitsinnut immaqa iluaqutaasinnaavoq. Aammattaarli pingaarutilerujussuuvoq nunani annertusiartuinnartumik attaveqarfigilikkatsinnut isummatsinnik saqqummiussisarnissarput. Taamaattumik nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu aappaagu nassuiaatip periusissamik taassuminnga sukumiisumik oqalliffiunissaa Naalakkersuisunut pingaartorujussuuvoq.

Taamatut oqaaseqarlutik Naalakkersuisut pitsaasumik kingunissalimmillu oqaluuserisassanngortisippit.